

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

Szirbik Miklósnak, Makó első történetírójának emlékezete Makón

Eperjessy Kálmán szerint Szirbik Miklós (1781-1853) ifjúságáról alig tudunk valamit. A család őse a XVIII. század első évtizedeiben költözött Makóra. Apja gazdálkodó, anyja neve Kovács Katalin. Kilenc gyermekük született, köztük hat fiú. A tudomány első elemeit Szabó Ferenc praepceptortól tanulta, majd Debrecenbe került, könyvének több helye e föltevést valószínűvé teszi. 1808-1809-ben Göttingában teológiai hallgató volt. Ekkor készült egyetlen ismert arcképe. Anyagi javakra nem törekedett, kedvenc mondása: „*Soha életemben nem volt 100 forintom egy rakáson, hanem amire kellett, arra mindig volt*”.

Tanulmányai befejezése után két évig Feketegyarmaton lelkészkedett. Azután Doboz község választotta prédikátorává, majd pedig 1817-ben szülővárosa hívta, ahol 12 éven át paptársával együtt példás egyetértésben működött egyháza javára. *Szicszai Benjámín* halála után, 1828-ban ő lett **Makó város első prédikátora**, és viselte e tisztséget 1853-ban bekövetkezett haláláig. A nagy felkészültségű és szimpatikus személyiségű pap gyorsan emelkedett pályáján. 1829-ben már Csanád vármegye táblabírája volt. Visszautasított minden kitüntetést. Csupán egyházának és szülővárosának kívánt élni.

Boldog családi életet élt Soós Lídiával, egy szentesi földbirtokos leányával. Házasságukból 12 gyermek: 4 fiú és 8 leány született. Miklós fia életének 20. évében, debreceni teológus korában halt meg. Öt gyermeke ért el magasabb kort: *Lidia, Viktória, Gábor, Róza és Eszter*.

Szirbik Miklós hosszú papi **munkásságának eredményei**: az egyház szellemi és anyagi vezetésének biztos alapokra helyezése, a tűzvész után még szükséges építkezések folytatása és befejezése, az oktatásnak megfelelő színvonalra emelése, az egyházi levéltár rendezése és feldolgozása. Más felekezetekkel szemben nem volt türelmetlen, munkássága mindenütt tekintélyt biztosított számára. Állandóan olvasott és tanult. Könyvtárában debreceni és göttingai könyvein kívül több magyar és latin nyelvű munka volt. Feljegyzéseket készített városa és egyháza múltjával kapcsolatban. Régi históriák, oklevelek, iratok fordultak meg kezén. Bejárta a környéket, személyesen gyűjtött tapasztalatokat. 1836-ban készült el **fő munkája: *Makó Várossának közönséges és az abban lévő Reformata Ekklé'siának különös Leírása***.

Két részből álló műve 223 oldal terjedelmű. Az első rész **a város történelmi és földrajzi leírása**. Csak krónikát akart írni, ezért sok olyan adatot feljegyzett Makó múltjából, aminek a mai kutató nagy hasznát veszi. A város ismertetése alapos tájékozottságra vall, a közölt statisztikai adatok gondos utánjárás eredményei. Munkája teljes anyagát a helybeli levéltárakban maga gyűjtötte össze és dolgozta fel. Megkísérelte a város történetét a legrégebb időkhöz visszavinni. Oklevelekkel bizonyította, hogy Makó kiváltságos város volt és lakói királyi szabadadosok. A töröktől sokat szenvedett város életében az 1686., 1690. és 1693. éveket tartotta a legnehezebbeknek az állandó katonai jelenlét miatt. Részletesen leírta a város és a csanádi püspök közt lefolyt tárgyalásokat.

Munkájának az a legértékesebb része, amelyben a **korabeli város képét rajzolta meg**. „*Makó a Maros jobb partján fekszik, gazdagságát, föllendülését nagyrészt a folyónak köszönheti. Ez egyetlen vízi úton bonyolódik le az Alföld és Erdély minden forgalma, fa- és só szállító hajók sűrűn közlekednek rajta és gabonakereskedés céljából még a dunai hajók is lejönnek ide. Sok hal van benne; 21 vízimalmot hajt, vizét a lakosság ivásra használja. A Maros régebben a serház helyén álló sóház mellett folyt el, amely a só szállító hajók kirakódóhelye volt. Sebes folyása miatt gyakran változtatja medrét. Áradásaival nagy kárt okoz a városnak, ennek elhárítása céljából 1821 után két töltést építettek. A város 3 részből áll: Buják, Szt. Lőrincz és Újváros. Körülötte elpusztult falvak vannak, amelyek helyén sok értékes régiséget találtak. Földje igen alkalmas veteménytermelésre, ami a lakosságnak nagy jólétet biztosít. Sok a nádas és gyékénytermő hely; a réteken vízállás idején a halak nagyon elszaporodnak, a vízimadarak száma a*

régi vizek kiszáradásával fogyóban van. A földművelésen kívül élénk kereskedést folytatnak sertésekkel, amelyekért Szerb- és Oláhországba is elmennek. Az iparosok jó módon élnek, a takács céheknek van a legtöbb tagja. A hetivásárokat szerdán és pénteken tartják: sok a kofa a városban, akik Mezőhegyesre és Szt. Miklósrá is elviszik áruikat. A hagyma- és zöldségárúsoknak Temesvár és vidéke a legjobb piacuk. A megyebeli pusztákon örmények gazdálkodnak. Színes leírást közöl a férfiak és nők viseletéről. Még dívik a piros csizma, meglepéssel állapítja meg, hogy a nők ruházata jó ízlésre vall, csinos és magyaros. A várost 1739–1836 évek közt ért csapásokról is megemlékezett. A lakosság számbeli növekedésének okát abban látta, hogy itt a megélhetés könnyebb, a teher pedig kevesebb, mint másutt.”

A könyv második része az egykorú irodalom és levéltári anyag felhasználásával a **makói református egyház részletes történetét** adta. Pontos életrajzi adatokkal szolgált Makó prédikátorairól, akik közül többen nagy hírnévre tettek szert. Igen értékes a tanügy történetének összeállítása. A híres makói iskoláról így ír: „Öreg embereknél fennmaradt annak emlékezete, miként a makói iskola a gyulainál is elébb való volt, s benne rendszerint húsz, harminc philosophiát és theológiát hallgató tógátus ifjak tanultak; akikből ezen vidéknek iskolai tanítók, sőt prédikátorok is teltek.” A tanítók, kántorok, kurátorok és az egyház működését pontos adatok alapján ismertette. Érdekes az egyháztagok 1763. és 1836. évi részletes névjegyzéke. A népességszám alakulásáról külön kimutatást közölt. A hívek buzgóságáról és az egyház iránti bőkezűségéről elismeréssel nyilatkozott. A második rész az egyházi épületek, jövedelmek, berendezés, felszerelés és levéltár ismertetésével végződik.

Értékes kéziratának adatait *Borovszky Samu* használta fel. 1902-ben *Kis Pál János* molnármester, a gyermekkora óta őrzött becses régiséget ajándékképpen megküldte a makói református egyháznak.

Az egyháztanács élete végéig biztosította jövedelmét. 1853. okt. 10-én halt meg, 13-án temették el a református temetőben. A makói református egyház három érdemes lelkésze a belvárosi templom oldalánál nyugszik: *Ecsedi Miklós*, *Szikszai Benjámín* és *Szöllősi Antal*. *Szirbik Miklós* sírhelyét is itt jelölték ki, de ő ragaszkodott hozzá, hogy hívei közé, a temetőbe temessék. Halála után egy ideig Gábor fia végezte a lelkészi teendőket, utódjává *Juhász Antalt* választották. Özvegye a szegedi utcai családi házában lakott 1873. szeptember 3-án bekövetkezett haláláig. Leszármazói közül jelenleg senki sem él Makón.

Halála után 73 évvel Makó város közönsége dr. *Petrovics György* indítványára elhatározta, hogy *Szirbik Miklós* fő művét kiadják. Mai fogalmak szerint nem történeti monográfiát írt, hanem **városmonográfiát**, helyismereti munkát. Ezért írásművét a legkülönbözőbb tudományágak képviselői forgathatják: történészek és földrajzosok, néprajzkutatók és szociológusok, nyelvészek és földrajzi-névgyűjtők, településkutatók és agrártörténészek, egyház- és művelődéstörténet művelői. Makóról szóló történeti munkája 180 év múltán is a legjobb városleírás. A szájhagyományon alapuló leírásai pótolhatatlanok. A református egyháznak az 1781. évi tűzvész előtti időszakát is gondosan rekonstruálta. *Szirbik Miklós* enciklopédikus teljességű leírást nyújtott városáról és egyházáról. Megállapításai tömörek, lényeglátásról tanúskodnak, szabatosan és tárgyyszerűen fogalmaz. Nagyfokú érzékenységet árult el gazdasági és társadalmi kérdések iránt. Belülről ismerte a város szellemiségét, az évszázadok során kialakult ellenzékiiséget, a pusztíthatatlan függetlenségi gondolatot, a csak Makóra jellemző eszmei tartalmat. Írásában ötvöződik a sajátos makói népi történelmi szemlélet az európai horizontú látásmóddal. *Bálint Sándor* az ország legkarakteresebb városának nevezte Makót. Ez a sajátos arculat végigvonul *Szirbik Miklós* egész írásán. Ezért vált írása országosan is a reformkor egyik legértékesebb helyismereti leírásává.

Makó múltjának kutatói - *Fényes Elek*, *Pesty Frigyes*, *Szöllősi Antal*, *Reizner János*, *Borovszky Samu* - alapvető forrásnak tekintették *Szirbik* művét. *Eperjessy Kálmán* sajtó makói helytörténeti kutatásainak középpontjába állította. *Kelemen Ferenc* és *Buzás László* az ő nyomdokain végzett helytörténeti bújárást. A makói monográfia minden munkatársa *Szirbik Miklós* megállapításaiból indult ki.

Kultusza a 20. század második negyedében vette kezdetét. *Petrovics György* országgyűlési képviselő indítványára a városi képviselő-testület 1926-ban a nagy értékű kézirat közkinccsé tételét határozta el. A sajtó alá rendezést *Eperjessy Kálmán* gimnáziumi tanár végezte el. Hamarosan a Berkes utcát **Szirbik Miklós utcának** nevezték el. *Szirbik Miklós* halálának 126. évfordulójára a múzeumi

füzetek sorozatban *Buzás László* közreműködésével, *Jámborné Balog Tünde* illusztrációival ismét **megjelent az egész krónika**. *Szirbik Miklós* születésének 200. évfordulóján, 1981-ben a belvárosi református gyülekezet egy szűk körű könyvtári **megemlékezést** tartott. Néhány év múlva a Kálvin téri református nagyiskola belső frontján egy **emléktáblát** avattak fel tiszteletére. A Keresztény Értelmiségi Szövetségének makói csoportja 1991 tavaszán, *Szirbik Miklós* születésének 210. évfordulóján a múzeumban, **emlékülésen** méltatta a jeles prédikátor történelmi jelentőségét. *Szirbik Miklós* születésének 160. évfordulója alkalmából a belvárosi református templom előterében **emléktáblát** helyeztek el. *Tóth Ferenc* indítványára 1996-ban megalakult a Szirbik Miklós Társaság.

A **Szirbik Miklós Társaság** elnöke *Gilicze János* levéltáros, társelnöke *Kéki Imre* ref. lelképásztor, titkára *dr. Tóth Ferenc* ny. múzeumigazgató, szervezőtitkára *Mátó Erzsébet* mb. könyvtárigazgató lett. A makói Szirbik Miklós Társaság a lelkes történetírói munkásságát tovább kutatva, szellemiségének folytatása jegyében a helytörténeti kutatásokat támogató, helyismereti műhely megteremtésén munkálkodó közösség. Tagjai: hivatásos történészek és nem hivatásos helytörténet-kutatók, tanárok, levéltárosok, muzeológusok, könyvtárosok, irodalmárok, újságírók, jogászok, a közművelődésben és az egyházi életben munkálkodók, helyi lokálpatrióták, szülőföldjükért és városukért ténylegesen tenni akaró, ezt a tevékenységet koordináló civilek, akik a település megtartó erejét kívánták növelni.

A város közművelődésében fontos szerepet vittek, rendszeres összejöveteleiken fórumot teremtettek a helyismeret kutatóinak, ahol beszámolhattak kutatási eredményeikről, és már a megalakulás évében elindították a publikálási lehetőségeket biztosító Szirbik Miklós Társaság **Füzetei sorozatot**, amelynek 2007-ig 20 kiadványa jelent meg, amelyek a helyi szellemi élet képviselőinek érdeklődését magukra vonták, egyben eredményeit – elkészült helyismereti tanulmányok, megemlékezések, emlékülések anyagait - maradandóvá tették. Nagy súlyt helyeztek a helyi hagyományok ápolására, a kulturális értékek megőrzésére, gazdagítására, a várostudat erősítésére. Tevékenységük: kerekasztal-beszélgetések, emlékülések, könyvbemutatók szervezése a helyismereti kérdések szakvéleményezése, helyismereti kiadványok szerkesztése és kiadása, együttműködés a helyi kulturális és közművelődési intézményekkel.

Tanácsaikkal segítették a helyismereti témák beépítését az **iskolai oktatásba**. 2000-ben megjelent *Kovácsné Bodzsár Zsuzsanna: Az én városom – Makó* című helytörténeti tankönyve és munkafüzete általános iskolásoknak, majd 2002-ben *Gilicze János – Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna: Város a Maros mentén* című helytörténeti olvasókönyve középiskolásoknak. Néhány iskolai helytörténeti kör működése is megindult.

1998 szeptemberében a Társaság közhasznú szervezetté vált. Sikeres pályázataival nyert összegek biztosították Füzetek további megjelentetését. A Társaság 2008-ban méltó módon emlékezett névadója halálának 155. évfordulójára és *Szikszai György* prédikátor születésének 270. évfordulójára. Munkájuk eredményeként ebben az évben avatták fel a **Szikszai György - Szirbik Miklós Emlékházat**, amely kiállítóhelyként bemutatja a város református közösségének helytörténeti értékeit.

A 2008. augusztus 17-én megnyitott kiállítás a korábbi parókia felújított épületében van, a református ótemplom mögött. Körülbelül 100 **kiállítási tárgy és dokumentum** látható, de nagy számban őriznek csak egyénileg kutatható, közönség elé nem tárt iratokat is. Találunk itt 1760-tól datálódó születési anyakönyvet, daloskönyveket, énekkari tablókat, zászlókat és egy háborús mementót, egy gránátrepesz lyukasztotta Bibliát. Megismerkedhet a látogató a Makóhoz kapcsolódó egykori református lelkészek, *Szegedi Kis István (1505-1572)*, *Szikszai György (1738-1803)*, *Szirbik Miklós (1781-1853)*, *Juhász Antal (1797-1873)*, *Szöllősi Antal*

(1825-1899), *Csécsi Miklós* (1840-1908), *Nagy Károly* (1858-1942) életútjával, Makóért végzett tevékenységével. Az emlékházat a makói belvárosi református egyházközség tartja fenn; előzetes bejelentkezéssel látogatható.

A Társaság kapcsolatokat épített ki más civil szervezetekkel, így 2002-ben a Csongrád Megyei Honismereti Egyesülettel, tagjaik a mindennapi kutató tevékenységben rendszeresen segítették egymást, hiszen céljaikban közös volt a helyismeret értékeinek feltárása és továbbadása. A Társaság tevékenysége a tagság fokozatos elvesztése után megcsendesedett, a szervezet 2011-ben megszűnt. Makó első történetírójának emlékét azonban a város lakói továbbra is megtartották jó emlékezetükben. 2014 áprilisában Makón, a főtéri szoborparkban felavatták **Szirbik Miklós portrészobrát**, *Kis Jenő Ferenc* makói művész alkotását.

Emlékének és szellemi örökségének ápolására hamarosan új szervezet alakult.

2015 nyarán a makói **Szirbik Miklós Egyesület** olyan lokálpatrióták hozták létre, akik szeretnék megőrizni a város múltját, illetve továbbadni hagyományait a fiatal generációk számára. A Szirbik Miklós Egyesület fő célja és feladata a makói helytörténeti írás összefogása, annak támogatása. A szervezet elnöke: *Forgó Géza* történész-muzeológus. Távlati feladatuk, hogy előadásokat, kiállításokat és konferenciákat szervezzenek, felkeltse a makóiak érdeklődését múltjuk iránt, erősítse lokálpatriotizmusukat. Mivel a neves református lelkész volt a település első történetírója, így tiszteletből az ő nevét vette fel az egyesület. A néhány évvel korábban megszűnt Szirbik Miklós Társaság örökségét szeretnék folytatni új alapokon. Korábban a

munka nagy részét *dr. Tóth Ferenc* nyugalmazott múzeumigazgató végezte. Ezt megbecsülve a mostani egyesület tiszteletbeli elnökévé választotta őt. A szervezet egyik első feladata, hogy rendbe tegyék a makói református temetőben Szirbik Miklós sírját. Ezt követően pedig megemlékezést tartanak névadójukról. Két alelnökük: *Halász Tamás* és *Zeitler Ádám*. *Halász Tamás* a Makó Anno című kiadványsorozat létrehozója, ezért kérték fel, hogy vállaljon tisztséget a Szirbik Miklós Egyesületben. Mivel a társaság egyik fő célja a fiatalok bevonása Makó múltjának, hagyományainak megőrzésébe, a történészek tanuló *Zeitler Ádám*nak fontos feladatok jutnak a szervezésben.

Ősszel három rendezvényt szervezett az egyesület: november 8-án kirándulásra indultak: Pécskán Klebelsberg Kunóra emlékeznek, majd Aradon az 1848-49-es hősök ereklyemúzeumát tekintették meg. November 25-én, a magyar labdarúgás napján kávéházi beszélgetést rendeztek a makói labdarúgás múltjáról. December 11-én az egyesület által a **Makói Kincsestár sorozatban** megjelentetett első tanulmánykötet bemutatóját tartották meg a városi könyvtárban.

A helytörténet kutatók és a helyismeret iránt elkötelezettek megújuló tevékenységükkel tovább ápolják Makó első krónikásának emlékét, folytatják az általa is legfontosabbnak tartott város múltjának feltárását és megismertetését, ezáltal erősítve itt a lokálpatrióta szellemiséget.

Felhasznált irodalom:

Eperjessy Kálmán: Szirbik Miklós élete és munkássága. In: Szirbik Miklós Társaság Füzetei 1. Szerkeszti: Tóth Ferenc. Makó, 1996. 3-9.

Tóth Ferenc: Makó első történetírója. In: Uo. 15-20.

Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna: A makói Szirbik Miklós Társaság – helyismereti műhely. In: Honismeret Csongrád megyében (1969-2011) Tanulmányok Csongrád Megye Történetéből XXXIX. kötet. Szerkesztette: Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna – Gergelyné Bodó Mária. Kiadta a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és a Csongrád Megyei Levéltár, Szeged, 2011. 235-236.

Szabó Imre: Reformátusok egyedülálló kis makói múzeuma. Délvilág, 2008. 09. 19.

Felavatták Szirbik Miklós szobrát. Délvilág, 2014. 04. 28.

Szobor emlékeztet Makó első krónikására. Délvilág on-line, 2014. április 28.